

N:o 15.

Ank. till Riksd. Kansli den 10 Maj 1884, kl. 3 e. m.

Första Kammarens Första Tillfälliga Utskotts Utlåtande N:o 8, i fråga om föreslagen skrifvelse till Kongl. Maj:t angående förändrade stadganden rörande utarrendering af Lunds domkyrkas hemman.

I anledning af en utaf Herr Ola Andersson väckt motion, N:o 147, har Andra Kammarens Tredje Tillfälliga Utskott uti Betänkande N:o 23 hemställt:

»att Riksdagen måtte hos Kongl. Maj:t anhålla, det täcktes Kongl. Maj:t taga i öfvervägande, huru vida icke, med ändring uti nådiga stadgan af den 17 November 1859, angående vårdn och förvaltningen af Lunds domkyrka och hennes egendom, arrendeinnehafvare af nämnda domkyrkas hemman kunde medgifvas rätt att hos vederbörande myndighet öfverklaga det beslut, hvarigenom Konungens Befallningshafvande och biskopsembetet utsätta maximibeloppet för det arrende, som skall utgå af hemman, hvilket af honom innehafves, och hvartill han eger optionsrätt.»

Och har Andra Kammarerna bifallit denna hemställan, hvarefter Första Kammarerna den 8 dennes behagat öfverlemna ärendet till sitt Tillfälliga Utskott för vidare handläggning.

För de bestämmelser uti hithörande frågor, hvilka äro meddelade uti Kongl. stadgan den 17 November 1859 (N:o 70 Svensk författnings-samling) redogör Andra Kammarens Utskott sålunda:

att nämnda hemman nu mera skola utarrenderas på lika lång tid, som för kronans egendomar är eller kan blifva bestämd, och skall domkyrkorådet utse trenne sakkunnige värderingsmän, hvilka efter undersökning på stället föreslå arrendebeloppet, hvarefter domkyrkorådet med ledning deraf och af andra arrenden i orten skall uppgöra förslag till minimi- och maximibelopp. Sedan derefter länets hushållningssällskaps förvaltningsutskott häröfver blifvit hördt, utsätta Konungens Befallningshafvande och biskopsembetet minimum och maximum, ej understigande en tunna säd af hvarje uppskattadt tunnland. Det af nämnda myndigheter fattade beslutet får endast af domkyrkorådet öfverklagas; och skola sådana klagomål ingifvas till Kammarkollegium, hvilket embetsverk jemväl i de fall, då Konungens Befallningshafvande och biskopsembetet vid bestämmandet af arrendenas maximi- och minimibelopp icke kunnat varda ense, eger att dem emellan skilja.

På grund af de motiv som uti motionen finnas utvecklade, har motionären föreslagit, att Riksdagen måtte i en skrifvelse hos Kongl. Maj:t anhålla, det Kongl. Maj:t täcktes taga i öfvervägande, huru vida ej antingen biskopsembetets befattning med utarrendering af Lunds domkyrkas hemman må kunna helt och hållet upphöra, likasom ock domkyrkorådets besvärsmått i dessa arrendemål, eller ock — derest detta sistnämnda ej anses böraske — att jemväl åt arrendeinnehafvaren må medgifvas besvärsmått; samt att, om besvärsmått fortfarande skall finnas, eller annorledes en andra instans är erforderlig, Kammarkollegii befattning med dessa arrendemål då må på Domänstyrelsen öfverflyttas; och slutligen att gällande instruktion för domkyrkokamreraren eller inspektorn må underkastas den revision, hvartill omständigheterna kunna föranleda, allt på det att arrendeafgifterna och öfriga vilkor må blifva billigt och rättvist bestämda, utan onödiga omgångar och kostnader.

Och anför Andra Kammarens Utskott efter redogörelse för detta förslag följande:

Af handlingar, som motionären såsom stöd för sin motion hos Utskottet företett, framgår onekligen, att vid under senaste åren företagna upptaxeringar och utarrenderingar af Lunds domkyrkas hemman och jordar åtskilligt förekommit, som är egnadt att väcka någon undran. Oaktadt de värderingsmän, hvilka skola efter undersökning på stället föreslå arrendebeloppet, alla tre tillsättas af domkyrkorådet sjelft, och fastän dessas uppskattning nästan utan undantag godkänts af hus-

hållningssällskapets förvaltningsutskott, hvars omdöme uti hithörande frågor säkerligen måste anses ega ej ringa vitsord, har dock biskops-embetet, på domkyrkorådets framställning, nästan konsekvent höjt de föreslagna maximi- och minimibeloppen, ofta med 20 procent och der-utöfver. Förhållandena kunna näppeligen anses fullt normala, eftersom de slutligen föranledt länets hushållningssällskaps förvaltningsutskott att i en sådan arrendefråga till Konungens Befallningshafvande afgifva sitt utlåtande uti följande, säkerligen mindre vanliga form:

“Till Konungens befallningshafvande öfver Malmöhus län.

I remiss af den 10:de sistlidne December har Konungens Befallningshafvande infor- drat Malmöhus läns hushållningssällskaps förvaltningsutskotts utlåtande öfver det arrende, som föreslagits för Lunds domkyrkas hemman 14 $\frac{2}{3}$ mantal Høj m. fl.; men då förvaltnings- utskottet kommit till full erfarenhet om, att Biskopsembetet i Lund och Kongl. Kammar- kollegium icke fästa afseende vid de arrendeförslag, som af förvaltningsutskottet afgifvas, lika litet som vid de förslag, hvilka af de utsedde gode männen upprättas, ehuru såväl dessa som förvaltningsutskottets ledamöter borde vara de som bäst, och i alla händelser alltid fullkomligen opartiskt, kunde bedöma hvad som skäligen bör betalas i arrende för jord inom länet, — så anser utskottet det vara i allo gagnlöst att yttra sig öfver det arrende, som borde utgå för ofvannämnde hemman, enär utskottets utlåtande, om det af- gafs, alldeles icke skulle komma att utöfva något inflytande på det arrende, som Biskops- embetet föreslår och Kongl. Kammarkollegium beslutar.

Remisshandlingarne bifogas.

Malmö den 9 Januari 1884.

G. Warholm.

H. L. Winberg.

Ludvig Kockum.

Hjalmar Nathorst.“

Det missnöje, som bland åboarne å domkyrkohegmanen i anled- ning här af förspörjes, förefaller derföre, så vidt på afstånd kan bedö- mas, ingalunda sakna allt skäl. Uppenbart är, att domkyrkans egande- rätt till dessa hegman i någon mån måste anses begränsad genom brukarnes optionsrätt, eftersom sistnämnda rätt eljest skulle kunna, genom ett orimligt uppdrifvande af det maximibelopp, hvartill bruka- ren eger att utan auktion öfvertaga arrendet, göras fullständigt värde- lös. Då sålunda Kongl. Maj:t i anledning af likartade klagomål i sin den 9 Juni 1830 afgifna resolution till svar på Rikets Ständers skrif- velse förklarar, att, sedan för kyrkohegman dels ett maximum för ar- rendet blifvit stadgadt, dels åboarne blifvit försäkrade om optionsrätt, desses ställning blifvit jemförelsevis god, och Kongl. Maj:t derföre ock med fästadt afseende på kyrkornas rätt ej kunnat medgifva större efter-

gifter till åboarnes förmån — så måste det Kongl. svaret för sin fulla giltighet tydligtvis innebära den förutsättning, att nämnda maximum icke uppstegras derhän, att det nödvändigtvis gör åbons ställning dålig och hans optionsrätt illusorisk.

Af anförda skäl anser Andra Kammarens Utskott sig icke böra biträda motionärens förslag i vidare mån, än Utskottets ofvan omförmälda hemställan innehåller; och yttrar Utskottet till stöd för denna åsigt följande:

Såsom väl är känt, har i fråga om jordar och hemman, hvilka tillhöra kyrkor inom de provinser, som en gång lydde under danska väldet, rättsförhållandet mellan egare och innehafvare upprepade gånger varit omtvistadt. Tillagda kyrkorna under den katolska tiden, antingen såsom kungliga förlänningar eller såsom enskilda donationer, blefvo dessa jordegendomar vid reformationens införande i Danmark, i motsats till hvad som skedde i Sverige, genom de recesser, hvilka ordnade de nya förhållandena, kyrkorna fullständigt tillförsäkrade. Men vid sidan af denna eganderätt går onekligen sedan urminnes tider en brukningsrätt, som är åbon tillerkänd mot erläggande af städja och landgille; och äfven denna brukanderätt bekräftas uttryckligen i recesserna. Rättigheten att bestämma brukningsafgifterna, hvilka förut sannolikt uteslutande tillhört biskoparne, öfverflyttas efter biskopsembetenas indragning vid reformationen på kronan, der denna ej öfverlåter den på särskild patronus. Då de skånska landskapen sedermera tillfalla Sverige, utfäster sig svenska kronan att låta dessa gamla förhållanden orubbade fortfara och stadgar, såsom numera innehafvare af den kyrkliga patronatsrätten, under olika tider olika former för pröfning och bestämmande af den afgäld, som skall erläggas för brukandet af kyrkorna tillhöriga hemman och lägenheter.

Från den historiska rättens synpunkt ter sig derföre innehafvandet af ett domkyrkohegman alldeles icke såsom ett naket arrende-förhållande, utan såsom en urgammal åbo- och brukningsrätt, visserligen obestämd och under tidernas lopp ofta modifierad, men dock alltid i någon mån erkänd. Också hafva dessa hemman genom sekler gått från fader till son eller måg. Genom ett Kongl. beslut af den 29 Januari 1735, hvilket likväl synes hafva blifvit hvilande till 1766 års riksdag, då dess verkställighet uttryckligen påkallades af skånska presterskapets fullmäktige, medgafs till och med åbon rätt att skatteköpa det domkyrkohegman han brukade, något som äfven skedde med nära två tredjedelar af domkyrkans alla hemman. De öfriga voro upplåtna på åbons lifstid mot i jordeboken utsatt, särdeles billigt ränta och städja. Under innevarande århundrade har emellertid denna brukningsrätt steg

för steg hopkrympts; Kongl. kungörelsen af den 27 Januari 1813, som stadgar dessa hemmans utarrendering på trettio år, och ännu mer det af motionären åberopade Kongl. brevet till Kammarkollegium af den 27 Augusti 1817 angifva uttryckligen syftet att förbättra domkyrkans inkomster (då den fordom så rika kyrkan nu tillkännagaf sig sakna medel för behöfliga förbättringar och prydnader, enkanneligen ny orgel) och för detta syfte fick den gamla, af ingen lag definierade brukningsrätten maka åt sig. Men att man dock ej alldeles tilltrött sig att upphäfvä den, visar dels den varsamma och mångsidiga pröfning, man ansett sig böra stadga för brukningsafgiftens fastställande, dels äfven den rätt, som tillförsäkrats brukaren och hans arfvingar, att till utsatt maximiafgift behålla hemmanet. Skall emellertid denna optionsrätt, den sista återstoden af en förut vida värdefullare brukanderätt, ännu hafva något värde och vara en rätt, så bör väl denna rätts innehafvare icke beröfvas möjligheten att påkalla lagens skydd för densamma, der han finner den för nära träd eller i fara att på en omväg honom frånryckas.

Utan att tillåta sig något yttrande i fråga om den rätt till åboskap, som *fordom* tillkommit arrendatorerne af omförmälda hemman, måste dock Utskottet antaga, att samma hemman höra till de lägenheter, hvilka enligt 10 § af Kongl. stadgan den 17 November 1859 innehafvas af domkyrkan i Lund med full eganderätt och skola för domkyrkans räkning utarrenderas.

Vid sådant förhållande lära, beträffande bestämmelsen af maximibelopp för arrende, arrendatorerne svårligen kunna tillerkännas en besvär rätt, som icke tillkommer arrendatorer af statens domäner; och är i detta senare hänseende en fullständig utredning framlagd af Kammarkollegium genom ett den 6 April 1868 uti särskildt besvärsmål afgifvet, af Kongl. Maj:t godkändt utlåtande.

Med åberopande häraf hemställer Utskottet,

att Första Kammarerna icke biträder Andra Kammarernas ofvan omförmälda beslut.

Stockholm den 10 Maj 1884.

På Utskottets vägnar:

W. STRÅLE.